

1. Rovnosť šancí očami tínedžerov

Početné výskumy dokumentujú, že vo verejnosti na Slovensku je značne rozšírené presvedčenie o nerovnosti príležitostí. Na svoje slabšie postavenie a horšie šance upozorňujú rozličné skupiny. Do akej miery si túto nerovnosť príležitostí uvedomujú tínedžeri vo veku 15-19 rokov? Odpoveď na túto otázku obsahuje tabuľka 1, ktorá zachytáva pohľad respondentov na postavenie a šance piatich skupín.

Tabuľka 1: „Ako hodnotíte postavenie a šance nasledujúcich skupín v našej spoločnosti?“ (v %)

	Horšie	Rovnaké	Lepšie
Maďarská menšina v porovnaní so Slovákmi	40	49	11
Obyvatelia Vašej obce (mesta) v porovnaní s priemerom Slovenska	44	42	14
Ženy v porovnaní s mužmi	47	45	8
Ľudia inej sexuálnej orientácie (LGBTI) v porovnaní s ostatnými (heterosexuálmi)	61	32	7
Rómovia v porovnaní s ostatnými obyvateľmi	63	17	20

Zdroj: Inštitút pre verejné otázky, jún 2019.

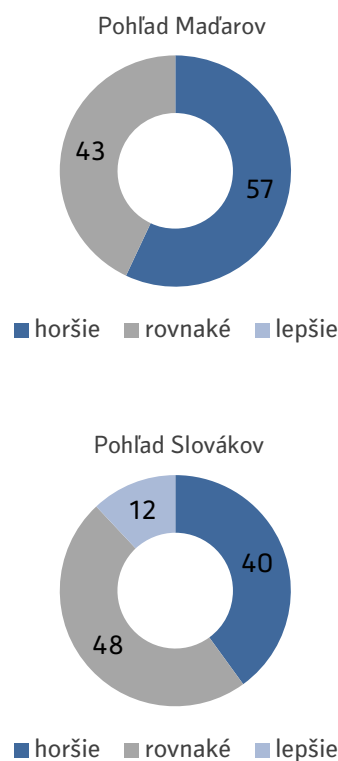
Postavenie a šance maďarskej menšiny v porovnaní so Slovákmi vidia mladí respondenti v pomerne kritickom svetle: dve pätiny mladých ich pokladajú za horšie, približne polovica za rovnaké a desatina za lepšie. Ako sa dalo aj na základe predchádzajúcich sociologických výskumov na vzorke dospelaj populácie očakávať, pohľad tínedžerov maďarskej národnosti je kritickejší ako pohľad ich slovenských rovesníkov.²

Tabuľka 2: „Ako hodnotíte postavenie a šance maďarskej menšiny v porovnaní so Slovákmi“ (v %)

	Horšie	Rovnaké	Lepšie
Slováci	40	48	12
Maďari	57	43	0
Všetci respondenti	40	49	11

Zdroj: Inštitút pre verejné otázky, jún 2019.

Graf 1: Pohľad tínedžerov maďarskej a slovenskej národnosti na postavenie a šance maďarskej menšiny (v %)

Zdroj: Inštitút pre verejné otázky, jún 2019.

² Na porovnanie máme k dispozícii údaje z roku 2014 vzťahujúce sa na dospelých respondentov vo veku nad 18 rokov (*Empirické údaje...*, október 2014). V tom čase malo Slovensko jednofarebnú vládu Smeru-SD, pričom obe strany zastupujúce maďarskú menšinu boli v opozícii: občianska strana Most-Híd bola súčasťou parlamentnej opozície a SMK súčasťou mimoparlamentnej opozície. Rozdielna politická situácia sa premietala aj do výrazne odlišného hodnotenia postavenia a šancí maďarskej menšiny. Slováci v tom čase v oveľa menšej miere pripúšťali znevýhodnenie maďarskej menšiny: pomer medzi negatívnym, neutrálnym a pozitívnym hodnotením bol u nich 12% : 55% : 22%, kým medzi Maďarmi bol 44% : 54% : 1%. Tento rozdiel sa prejavoval aj v pohľade najmladšej generácie (18-24 rokov): u mladých Slovákov bol pomer medzi kritickým, neutrálnym a pozitívnym hodnotením 18% : 58% : 24%, u Maďarov 46% : 54% : 0%.

Tabuľka 3: „Aké postavenie a šance majú obyvatelia Vašej obce (mesta) v porovnaní s priemerom Slovenska?“ (podľa veľkosti obce/mesta a podľa regiónu) (v %)

		Horšie	Rovnaké	Lepšie
Veľkosť obce, resp. mesta	1. menej ako 1 tisíc	60	31	9
	2. 1 až 5 tisíc	51	42	7
	3. 5-20 tisíc	34	43	23
	4. 20-100 tisíc	39	39	12
	5. nad 100 tisíc	16	39	45
Kraj	Bratislavský	14	37	49
	Trnavský	30	54	16
	Trenčiansky	37	50	13
	Nitriansky	38	57	4
	Žilinský	35	56	9
	Banskobystrický	57	35	8
	Prešovský	58	31	11
	Košický	54	29	17

Zdroj: Inštitút pre verejné otázky, jún 2019.

Postavenie a šance obyvateľov svojej obce, resp. mesta v porovnaní s priemerom Slovenska vidia mladí respondenti prevažne kriticky: podľa 44% je horšie, podľa 42% rovnaké a podľa 14% lepšie. Obzvlášť kritickí sú tínedžeri žijúci v malých obciach. Pozitívne hodnotenie prevažuje nad negatívnym iba u mladých ľudí bývajúcich v najväčších mestách nad 100-tisíc obyvateľov, a to najmä v Bratislave (tabuľka 3).

Kritické názory na postavenie a šance obyvateľov vlastnej obce či mesta pribúdajú aj smerom zo západu na východ Slovenska³.

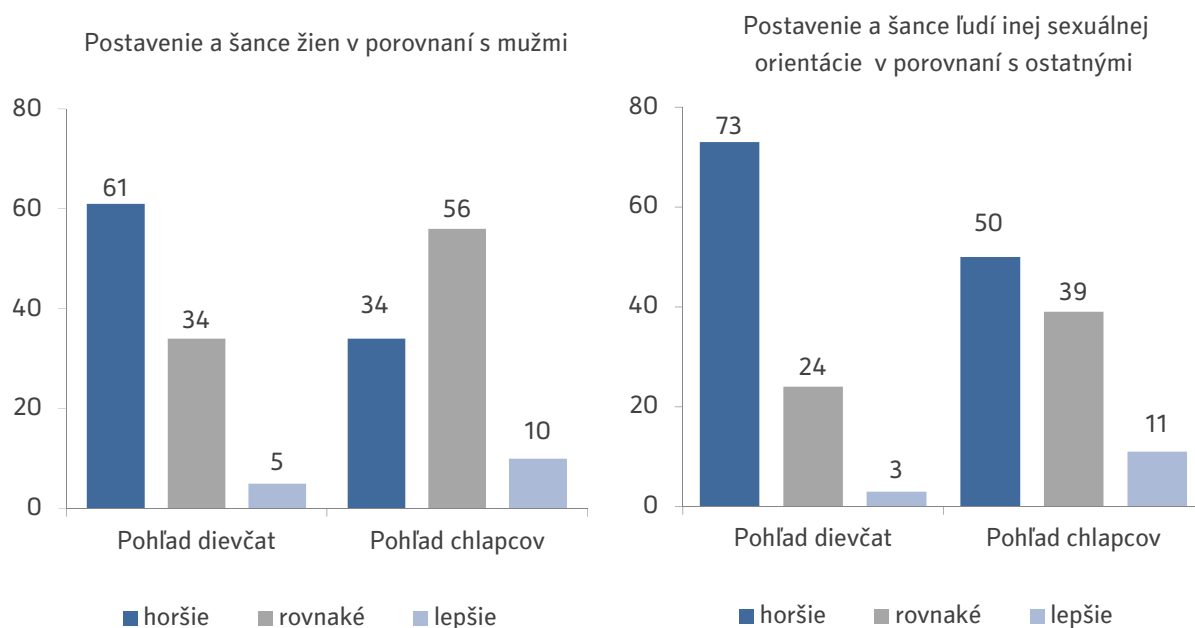
O čosi kritickejší je pohľad mladých ľudí na **postavenie a šance žien v porovnaní s mužmi**, ktoré hodnotí 47% opýtaných ako horšie, 45% ako rovnaké a iba 8% ako lepšie. Medzi pohľadom dievčat a chlapcov je však priam priepastný rozdiel: z dievčat vidí šance žien v tmavších farbách až 61%, kým z chlapcov len 34% (graf 2).⁴

Výrazne kritickejší pohľad dievčat na postavenie a šance žien je univerzálne rozšírený vo všetkých skupinách tínedžerov – bez ohľadu na veľkosť obce či kraj, kde žijú, na ich vek, typ navštevovanej školy či ekonomické postavenie.

³ K podobnému záveru opakovane dospievali aj staršie výskumy, v ktorých dospelí respondenti hodnotili postavenie a šance obyvateľov svojho kraja (Bútorová – Gyárfášová, 2010 a 2014).

⁴ Existencia rodového rozdielu tu neprekvapuje: kritickejší pohľad žien konštatujú všetky výskumy na vzorke dospelých populácie od začiatku 90. rokov minulého storočia (Bútorová, Z. a kol, 2008; Bútorová – Gyárfášová, 2010). Čo však až zaráža, je výška tohto rozdielu. Napríklad v roku 2014 bol podľa výskumu IVO tento rozdiel menej výrazný: postavenie žien vnímalo ako horšie 42% dospelých mužov a 56% dospelých žien (Bútorová – Gyárfášová, 2014).

Graf 2: Pohľad chlapcov a dievčat na rovnosť šancí v spoločnosti (v %)

Zdroj: Inštitút pre verejné otázky, jún 2019.

Podstatne kritickejší názor majú tínedžeri na **postavenie a šance ľudí inej sexuálnej orientácie** v porovnaní s heterosexuálmi, ktoré hodnotí 61% opýtaných ako horšie, 32% ako rovnaké a 7% ako lepšie.⁵

Výskum poukázal na odlišnosť rodovej optiky (graf 2): konkrétne, na vyššiu empatiu dievčat oproti chlapcom, prejavujúcu sa v ich väčšej schopnosti vžiť sa do ťažkostí, aké zažívajú ľudia s menšinovou sexuálnou orientáciou v našej spoločnosti. Pritom výrazne kritickejší pohľad dievčat je univerzálne rozšírený vo všetkých sociálnych prostrediach tínedžerov.

Prevažne kriticky hodnotia tínedžeri aj **postavenie a šance Rómov v porovnaní s Nerómami**. Podľa 63% opýtaných sú horšie, podľa 17% rovnaké⁶. Na druhej strane sa však až 20% respondentov domnievalo, že postavenie a šance Rómov v porovnaní s etnickou majoritou sú lepšie. Výrazná prevaha kritického hodnotenia sa vyskytuje vo všetkých sociálnych prostrediach mladých respondentov – bez ohľadu na ich vek, pohlavie, národnosť, typ navštevovanej školy, kraj či veľkosť obce, v ktorej žijú.

⁵ Toto hodnotenie sa značne odlišuje od výsledkov podobného zisťovania na vzorke dospeléj populácie z roka 2014 (*Empirické údaje...*, 2014). Vtedy bol pomer medzi negatívnym, neutrálnym a pozitívnym hodnotením postavenia a šancí ľudí inej sexuálnej orientácie 33% : 53% : 14%. Najmladší respondenti vo veku 18-24 rokov aj vtedy prejavovali zvýšenú citlivosť na túto tému (pomer medzi negatívnym, neutrálnym a pozitívnym hodnotením bol u nich 43% : 45% : 12%). Interpretovať príčiny tohto podstatne kritickejšieho pohľadu dnešných tínedžerov nie je jednoduché. Možno predpokladať, že odráža posun v nazeraní mladých ľudí na šance inej sexuálnej orientácie, o postavení a právach ktorých sa dnes diskutuje väčšmi ako pred piatimi rokmi. Môže sa doňho premietiť aj zvýšená citlivosť tínedžerov, ktorí práve v tomto veku tému inej sexuálnej orientácie „objavujú“. Sčasti však môže ísť aj o metodologický artefakt: online výskum vytvára pre respondenta komfortnejšie prostredie, v ktorom sa menej cíti pod tlakom konvencií a stereotypov.

⁶ Pri porovnaní názorov mladých ľudí na postavenie a šance Rómov s názormi dospeléj populácie z roka 2014 (Bútorová – Gyárfášová, 2014) priam udiera do očí výrazne kritickejší pohľad dnešných tínedžerov. Z dospelých ľudí pred 5 rokmi pripúšťalo znevýhodnenie Rómov iba 32%. Ďalších 31% im pripisovalo rovnaké šance a 36% dokonca zvýhodnenie oproti Nerómom. Názory dnešných tínedžerov majú bližšie k pohľadu dospelých v roku 2006, keď znevýhodnenie Rómov pripúšťalo 58% respondentov.